

CANVAS LMS O'ZBEK TILINI O'QITISHDA SAMARALI VOSITA SIFATIDA

Alimova M.

ToshDO'TAU tadqiqotchisi

Tayanch so'zlar: o'zbek tili, metod, LMS, ta'lim, tizim, Canvas, kontent, o'qitish.

Ключевые слова: узбекский язык, метод, LMS, образование, система, Canvas, контент, обучение.

Key words: uzbek language, method, LMS, education, system, Canvas, content, training.

Резюме:

Zamon talabiga javob beradigan resurslar yaratish va ularni ta'lim jarayoniga tadbiq etish masalasini hal etish uchun ta'limni boshqarish tizimlari ya'ni LMS (Learning Management System) tizimlarini o'rnatib bor. Hozirda ikkinchi tilini o'qitishning didaktik ta'minoti "eTutorium", "iSpring Learn", "Moodle", "Hemis", "Canvas", "Google classroom" kabi ta'limni boshqarish tizimini intensiv qo'llash asosida takomillashtirilgan. Ularni o'rganish, takomillashtirish, eng mos keladiganini tanlash va uning kontentini zamon talabiga mos ravishda to'ldirish orqali o'zbek tilini samarali o'rgatish mumkin.

Резюме:

Для решения задачи создания ресурсов, отвечающих требованиям времени, и их внедрения в образовательный процесс, имеют место системы управления обучением, то есть системы LMS (Learning Management System). В настоящее время дидактическое обеспечение обучения второму языку совершенствуется на основе интенсивного применения таких систем управления обучением, как eTutorium, iSpringLearn, Moodle, Hemis, Canvas, Google Classroom. Изучая их, совершенствуясь, выбирая наиболее подходящий и дополняя его содержание в соответствии с требованиями времени, можно эффективно преподавать узбекский язык.

Summary:

To solve the problem of creating resources that meet the requirements of the time and their implementation in the educational process, there are learning management systems, that is, LMS (Learning Management System) systems. Currently, the didactic provision of second language teaching is being improved through the intensive use of such learning management systems as eTutorium, iSpring Learn, Moodle, Hemis, Canvas, Google Classroom. By studying them, improving, choosing the most appropriate and supplementing its content in accordance with the requirements of the time, you can effectively teach the Uzbek language.

O'zbek tilining xalqimiz ijtimoiy hayotida va xalqaro miqyosdagi obro'-e'tiborini tubdan oshirish maqsadida 2020-yil 20-oktabrdagi "Mamlakatimizda o'zbek tilini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi PF-6084-

son farmonida mamlakatimizda istiqomat qiladigan barcha millat va elatlar tillarini rivojlantirish maqsadida keng va teng imkoniyatlar hamda ularga davlat tilini o'rganish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, davlat tilining xalqaro miqyosdagi o'rni va nufuzini oshirish, xorijliklar uchun o'zbek tilini o'rgatuvchi dasturlar yaratish, xorijiy oliy ta'lim muassasalarida o'zbek tili kurslarini zaruriy ilmiy, o'quv-uslubiy, badiiy adabiyotlar bilan ta'minlash, o'zbek tilini o'rgatishga doir ilmiy tadqiqotlar miqdorini oshirish belgilangan. Shu ma'noda til o'rgatishda multimedia vositalari, ta'limni boshqarish tizimlaridan foydalanish ta'lim sifatini oshirish, farmonda belgilangan vazifalarni hal qilishga ko'maklashadi deb o'ylaymiz.

O'zbek tilini ikkinchi til sifatida o'qitishda musiqa madaniyati, tasviriy san'at, tarix, adabiyot, informatika kabi fanlar bilan integratsiya qilish samarali natija berishi mumkin. Masalan informatika fani bilan bog'lab til o'qitish jarayoniga texnikaviy imkoniyatlarni jalb qilish, xususan multimedia orqali o'qitishni tashkil qilish mumkin. Multimedia ("ko'p muhitlik" degan ma'noni bildiradi) zamonaviy kompyuterlarning deyarli barchasida mavjud bo'lgan imkoniyatlar majmuini, kompleks tushunchani anglatadi. Multimedia axborotning turli ko'rinishlari-matn, jadval, grafika, ovoz, animatsiya (multiplikatsiya), videotasvir, musiqa yordamida axborotni yig'ish, saqlash va qayta uzatish vazifalarini bajaradi. Multimedia "inson-kompyuter" interaktiv (dialogik) muloqotning yangi, takomillashgan pog'onasi bo'lib, bunda foydalanuvchi juda keng va har tomonlama axborot oladi. Multimedia vositalari asosida o'quvchi, talabalariga ta'lim berish va kadrlarni qayta tayyorlash hozirgi kunning dolzarb masalalaridandir. Mutaxassislarning fikricha, multimedia bu informatikaning dasturiy va texnikaviy vositalari asosida o'quv materiallarini ta'lim oluvchilarga yetkazib berishning mujassamlashgan holdagi ko'rinishidir. Ta'lim jarayonida multimedia vositalarini qo'llash pedagogik va psixologik nuqtai nazardan katta ahamiyatga ega. O'zbekiston hududida ilk marotaba S.Adilovanning "O'zbek tili mashg'ulotlarini kompyuter texnologiyalari vositasida tashkil etish" mavzusida ilmiy ishi himoya qilinganiga yigirma yildan oshgan bo'lishiga qaramay bu mavzu o'zining aktualligini yo'qotmadi. Texnikani darsda qo'llash ildizlari jadidchilik davriga boradi. Abdulla Avloniy badiiy asarni chuqur o'zlashtirishga erishish maqsadida darsda plastinkadan foydalanadi. Uning ifodali o'qish sohasida qo'llagan usullari, dars jarayonida texnika vositalaridan foydalanish eski maktablarda ham til va adabiyot o'qitish usuli sohasida yangilik edi. Xorijda MALL (Multimedia –Assisted Language Learning) tilni multimedia vositalari yordamida o'qitish tushunchasi borligi hozirda ham til ta'limida multimedining beqiyos o'ringa ega ekaniga dalolat

beradi. Dars jarayonini zamonaviylashtirish maqsadida Google Classroom yoki Microsoft Teams platformalarida, padlet onlayn doskasida muhokamalar tashkil etish, onlayn ta'lim boshqarish tizimlari imkoniyatlaridan til o'rganish maqsadida foydalanish mumkin. "Ta'lim boshqaruv tizimlari (LMS - learning management systems) - bilim olish faoliyatini tashkil etish va boshqarish uchun mo'ljallangan hamda video dars, ma'ruza materiallari, taqdimot, kitob kabi o'quv materiallari majmuasidan iborat muloqot rejimida ishlay oladigan inson-mashina majmuasi yoki masofaviy ta'lim shakli"dir. Hozirda faol qo'llanilayotgan bir qancha ta'limni boshqarish tizimlari mavjud. Masalan, Schoology, iSpring Learn, Moodle, LearnDash, Hemis, "Canvas" LMS va boshqalar. Ular orasida Canvas LMS qulayligi bilan ajralib turadi. Canvasning ko'pmuhitlilik, virtuallik, qo'shimcha manbalarni uzatish kabi xususiyatlari bor. Katta yoshdagi o'rganuvchilarga Canvas LMS yordamida o'zbek tilini o'rgatish metodikasi o'zbek tili va madaniyatini lingvistik (an'anaviy tizimli), matn tahlili, funksional-kommunikativ yondashuvlardan onlayn, oflayn, gibrid ta'lim jarayonida uyg'un holda foydalanish asosida qo'llasa bo'ladi. Andragogik ta'limda ikkinchi tilni Canvas LMS asosida o'rgatishga doir integrativ, kommunikativ xarakterdagi mashq va topshiriqlar mohiyatiga kirishga doir "CLIL" metodi, "Chit-chat", "Shopping list", "Jigsaw reading", "Qarama-qarshi munosabat", "Dublaj", "Tandem", rasmi hikoya kabi zamonaviy pedagogik texnologiyalarni faol qo'llash asosida takomillashtirilish mumkin. Canvas ta'limni boshqaruv tizimi keng tarqalgan ommaviy ochiq interaktiv onlayn tizimlardandir. Ushbu tizim talabalar bilan sinxron (video konferensiya formatda) hamda asinxron formatda aloqada bo'lish imkonini beradi. O'qituvchi o'quv materiallarni joylashtiradi, topshiriqlarni bajarish muddatini belgilaydi, o'rganuvchi esa berilgan materiallarni o'rganadi hamda o'ziga qulay vaqtda joylashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Yangi kurslar yaratish (strukturali yoki modullarga bo'lingan kontent joylashtirish imkoni bor) mumkin. Misol uchun ma'ruza materiallarini taqdimot yoki video ma'ruza shaklida yoki matnli hujjat holida, mustaqil ishlash uchun beriladigan vazifalarni test, nazorat ishi, guruh bo'lib loyiha ustida ishlash va boshqa turli shakllarda joylashtirish mumkin. Asosiy va qo'shimcha adabiyotlar bilan ta'minlash, qo'shimcha manbalarni ham matn, video va audio formatda joylashtirish mumkin. Ishlab chiqilgan kurslarni import qilish va arxivlash, talabalarning bilish jarayonini baholashda ball-reytingli tizimni avtomatlashtirish (har bir ish turi uchun ball belgilash, baholanayotgan har bir ishni mezonlarini ko'rsatish, topshiriqlarni bajarish muddatini belgilash, avtomatlashtirilgan umumiy baholarni hisoblash funksiyalarini faollashtirish) mumkin. Bundan tashqari

tizim elektron yozishmalar rejimida, “muhoqamalar” bo‘limida yoki har bir alohida topshiriqqa sharh qismi orqali talabalar bilan aloqa qilish imkoniyatini taqdim etadi. U nafaqat o‘qituvchi balki boshqa ta’lim oluvchilarga ham baholash imkonini berish bilan birga guruh bo‘lib vazifalarni bajarishlari ham mumkin. O‘rganuvchilar tomonidan yangi mavzu qay darajada o‘zlashtirilganini aniqlash uchun PBL (Project Based Learning), Portfolio, “Kim nima qiladi?” o‘yini, “Nanoalifbo” kabi qator usullardan foydalangan holda vazifalarni tayyorlab Canvas LMSga yuklash yoki o‘qituvchi tomonidan tayyor yuklangan vazifani dars jarayonida qo‘llash mumkin. Canvas LMSning mobil ilova shakli mavjudligi uni masofaviy va an’anaviy ta’lim jarayonida qo‘llash imkoniyatini beradi. Yuqorida tavsiya etilgan usullarimiz haqida quyida ma’lumot beramiz.

Bugun butun dunyoda PBL (Project Based Learning) – loyihaga asoslangan ta’lim asosida o‘qitish, vazifalar berish va baholash afzal ko‘rilmogda. Bunda o‘quvchilar yangi bilimlarni mustaqil o‘zlashtiradilar hamda ilmiy tadqiqot, loyiha ishlarida o‘z ko‘nikma va malakalarini tajribadan o‘tkazadilar. Uning muhim elementi – bu jamoaviy faoliyatidir. O‘quv topshiriqlarini PBL strategiyasi asosida tuzish o‘quvchilarda hamkorlik qilish, jamoada mas’uliyatni taqsimlash, vaqtni boshqarish, tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirib, muammolarga yechim taklif qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Portfolio usuli o‘quvchini doimiy tarzda o‘z ustida ishlashga undaydigan, har qanday holatda ham uning shaxsiyatini kamsitmaydigan va bahosiz qoldirmaydigan usuldur.

O‘quvchi o‘z partfoliosini - o‘tilgan mavzu yuzasidan olgan xulosalari, mavzuga doir qo‘shimcha ma’lumotlar, gazeta va jurnallardagi maqolalar;

- mavzuga oid o‘zi tayyorlagan ko‘rsatmali vositalar, tarqatma materiallari, turli jadval yoki suratlar;

- yozgan insho yoki esselari;

- jamoaviy tayyorlangan taqdimot ishlari;...

“Kim nima qiladi?” o‘yini.

O‘quvchilarga kartochkalar tarqatiladi. O‘qituvchi fe’l yozilgan kartochkani ko‘rsatadi. O‘qituvchi ko‘rsatgan fe’lga mos ot yozilgan kartochkasi bor o‘quvchi kartochkasini ko‘taradi va gap tuzadi. Har bir to‘g‘ri tuzilgan jumla uchun 1 ball beriladi. Eng ko‘p ball yig‘gan o‘quvchi g‘olib bo‘ladi.

“Nanoalifbo” usulining o‘tkazilish tartibi... O‘quvchilaringizdan daftarlariga o‘zbek alifbosidagi barcha harflarni ustun shaklida yozib chiqishlarini so‘rang. Har bir harf yoniga esa bittadan sinfdoshlarining ismlarini yozib chiqsinlar. Masalan: 1. A. Nodir-a... 2. B. Sarvar -b ... 3. D. Malika - d... 4. E. Ahmadjon

– e... Sinfdagi o'quvchilar soniga ko'ra ismlar takrorlanishi ham mumkin. Belgilangan vaqt ichida o'quvchilar ismlari yozilgan sinfdoshlarining oldiga daftari bilan borib, bugungi dars mavzusi bilan bog'liq bo'lgan bitta so'zni yozdirib kelishlari lozim.

E'tiborli jihati shundaki, bu so'z har bir o'quvchining ismi qaysi harfning ro'parasida yozilgan bo'lsa, aynan shu harf bilan boshlanishi shart. Birinchi bo'lib vazifani bajarib bo'lgan o'quvchi g'olib deb topiladi.

Xulosa qilib aytganda, til ta'limida uzoq davrlar mobaynida amalda bo'lib kelgan grammatik yondashuv o'rmini boshqa yondashuvlar egallamoqda. O'quvchida XXI asr ko'nikmalarini shakllantirishda kompetensiyaviy, integrativ, pragmatik, kommunikativ yondashuvlarga asoslanish samarali ekanligi o'z isbotini topmoqda. Chunki bugungi kunda til ta'limining asosiy maqsadi o'quvchini nazariy ma'lumotlar bilan boyitish, grammatik qoidalarni yodlatish emas, balki tanqidiy tahlil qila olish, voqea-hodisalarga munosabat bildirish, muloqotga kirishuvchanlik ko'nikmalarini shakllantirish, og'zaki va yozma nutq savodxonligiga erisha olishdan iboratdir. Ushbu maqsadni amalga oshirishda o'zbek tili darslarini zamonaviy texnologiyalar asosida tashkil etish, o'qitish jarayonida ta'limni boshqarish platformalaridan o'rinli foydalana olish muhim ahamiyat kasb etadi. LMSlar o'qituvchi va o'quvchi faoliyatini samarali tashkil etishga yordam berib, o'rganuvchilarning mustaqil ta'lim olishlariga, o'z-o'zini nazorat qilishlariga katta imkoniyat yaratib beradi. Andragogikada o'zbek tilini o'qitishda LMSlardan foydalanish ayni shu jihatlari bilan ham ahamiyatlidir.

Adabiyotlar:

1. Adilova S.A. O'zbek tili mag'ulotlarini kompyuter texnologiyalari vositasida tashkil etish: Ped.fan. nom. ...dis.-Toshkent, 2004
2. G.A.Asilova O'zbek tilini o'qitish metodikasi: o'quv qo'llanma. – T.: "Lesson Press" MCHJ nashriyoti, 223. 164-bet
3. Fayziyeva M.R., Sayfurov D.M. Informatika va axborot texnologiyalari, umumiy o'rta maktabning 8-sinfi uchun darslik. Toshkent "Tasvir", 2020,
4. Тимошенко Т. Е., Штукарева Е. Б. Использование возможностей LMS Canvas при реализации балльно-рейтинговой системы (на материале курса «Русский язык и культура речи»). Журнал Педагогика. Вопросы теории и практики .Pedagogy. Theory & Practice .2022. Том 7. Выпуск 7. С. 722-730 | 2022. Volume 7. Issue 7. P. 722-730.
5. Юсуфжонова Н./Сизда қирқ беш дақиқа бор: методик қўлланма-Тошкент: "Чашма", 2024.-78-79б.